

У Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини йдеться про те, що одним з напрямків реалізації державної політики є вища освіта, а саме «держави-члени, поважаючи принцип академічної свободи, зобов'язані забезпечити включення освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини до навчальних програм вищих навчальних закладів в цілому, та для майбутніх фахівців у галузі освіти зокрема» [5]. Це повинно сприяти передусім розвитку підготовки майбутніх вчителів початкових класів та вихованню нової генерації громадян за умов створення демократичного середовища у вищому навчальному закладі, де студент на власному досвіді навчається брати відповідальність та приймати рішення, розуміє та реагує на процеси, що відбуваються в його оточенні через призму демократичних процесів у суспільстві.

Вищий навчальний заклад можна розглядати як мікромодель суспільства, де студент засвоює демократичні норми, цінності і вчиться поводитися як відповідальний громадянин через щоденний життєвий досвід. Сьогодні стоїмо на порозі формування нового типу вчителя не лише освіченого, але й активного, – здатного зробити свій внесок у життя суспільства, країни, всього світу та взяти на себе більше відповідальності. Саме через ОДГ/ОПЛ можна підвищити рівень розуміння вчителями й громадськістю різних аспектів освіти для демократії, сприяти обміну інформацією щодо розвитку громадянської освіти в усіх ланках освітньої системи.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт початкової освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5a8/de2/5e1/5a8de25e1504c877583_228.doc
2. Закон України «Про освіту»: прийнятий 05.09. 2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/>
3. Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини для вчителів. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.living-democracy.com.ua/textbooks/volume-1/>
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>
5. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. – К.: Основа, 2017. – 44 с.

НОВІ ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВІДРОДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ (1991-1996 рр.)

Гавриленко Т. Л.

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Після здобуття Україною у 1991 р. державного суверенітету відбулися докорінні зміни в розвитку шкільної освіти, зокрема її першої ланки, – початкової школи. У законодавчо-нормативних документах (Закон України «Про освіту», 1996; Концепція середньої загальноосвітньої школи, 1991; Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), 1993) було визначено нові методологічні засади її функціонування: демократизм, гуманізм, дитиноцентризм,

національна спрямованість та ін. Окреслені трансформації вимагали кардинального оновлення змісту початкової освіти.

Одним із важливих завдань в умовах відродження національної школи було визнано деполітизацію та деідеологізацію змісту початкової освіти, максимальне насичення його національним компонентом. Тому у навчальних програмах для початкових класів, виданих у 1992 р., вилучено політичний та ідеологічний складники. Зміст навчального матеріалу, особливо з читання, мови, природознавства, музики, спрямовувався на формування у молодших школярів національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу. Важливу роль у залученні учнів до вивчення національної історії, культури, традицій, звичаїв відіграло уведення нових навчальних предметів – «Народознавство» та «Рідний край» [5; 6]. Відповідних змін зазнала й навчальна література для початкових класів. Її зміст відрізнявся від видань радянського часу передусім українознавчою основою.

В умовах зміни педагогічних орієнтирів окреслилася тенденція відходу від типових навчальних планів, уніфікованих програм, а також єдиних для всіх шкіл підручників. Міністерством освіти України поряд з базовим пропонувалися до десяти варіативних навчальних планів для початкової школи з українською мовою навчання. Вибір варіанта навчального плану дозволялося здійснювати раді школи, зважаючи на інтереси та потреби учнів, наявність відповідної навчально-матеріальної бази, підготовку педагогічних кадрів [4, 4]. Демократизація в освіті сприяла появі й варіативних навчальних програм з різних предметів і курсів початкової освіти; створенню перших альтернативних підручників із навчання грамоти та читання [3, 98-99]. Загалом позитивно оцінюючи тенденцію деуніфікації змісту початкової освіти, запровадження його варіативності, маємо зазначити, що запропоновані варіативні навчальні програми не завжди відповідали завданням початкової освіти та враховували вікові особливості молодших школярів.

Новаційною тенденцією досліджуваного періоду стало виокремлення у структурі навчального плану для початкової школи двох компонентів: державного та шкільного. З 1993/94 н.р. до шкільного компоненту включено вибірково-обов'язкові предмети, що дозволило поглибити знання й уміння учнів насамперед з української мови; доповнити державний освітній мінімум курсами «Народознавство», «Рідний край», «Людина і світ»; передбачити проведення спеціальних занять з охорони життя і здоров'я учнів. Вибірково-обов'язкові предмети, як і предмети державного компонента, вивчалися одночасно всім класом. Їх запровадження зумовило збільшення навчального часу, відведеного на шкільний компонент майже вдвічі – до 23-25 % [2, 54]. Як бачимо, педагогічні колективи шкіл отримали право не лише обирати один із запропонованих варіантів навчальних планів, а й безпосередньо долучатися до їх розробки.

Важлива увага у досліджуваній період була звернута на гуманітаризацію змісту початкової освіти, що виявлялося у посиленні його мовного, суспільствознавчого та естетичного складників, наповненні математичного та природничого складників «олюдненими» знаннями. Гуманітарна спрямованість змісту початкової освіти передбачала ознайомлення учнів з регіональними особливостями краю; розмаїттям жанрів народної творчості тощо [7, 6].

Характерною тенденцією розвитку змісту початкової освіти у першій половині 90-х рр. ХХ ст. стала його диференціація. Зокрема, Міністерством освіти України було запропоновано навчальні плани для різних типів шкіл, що розширювало можливості для диференціації та індивідуалізації навчання відповідно до запитів та нахилів учнів. У навчальних програмах пропонувався

матеріал для учнів різного рівня підготовки. Важливо, що в окреслений період для вивчення початкового курсу математики відомим українським вченим-методистом М. В. Богдановичем створено новий тип підручника – дворівневий, що дозволяє опановувати зміст навчального матеріалу на різних рівнях його складності, а відтак здійснювати диференційований підхід у навчанні молодших школярів [1].

Намагання наблизити зміст початкової освіти до світової практики зумовило відхід від жорсткого предметоцентризму завдяки упровадженню інтегрованих навчальних курсів: «Музика і рух», «Художня праця», «Людина і навколишній світ». Їх уведення, як зазначає О. Я. Савченко, дозволило формувати у молодших школярів якісно нові знання, «досягти різнобічного розгляду об'єкта, показати взаємозв'язок явищ, інтенсивно формувати аналіз, порівняння, узагальнення» [7, 7]. Водночас з'явилася реальна можливість скоротити тижневе навантаження в початкових класах, зменшити кількість навчальних предметів, а відтак усунути перевантаження учнів.

Отже, проаналізувавши навчальні плани, програми, підручники для початкової школи, видані в 1991-1996 рр., доходимо висновку, що новими тенденціями розвитку змісту початкової освіти стали: деполітизація, деідеологізація, національна спрямованість, варіативність, гуманітаризація, диференціація, інтеграція. У 1996 р. прийнято новий Закон України «Про освіту», що започаткував розробку державних стандартів загальноосвітньої підготовки учнів. У цьому ж році колегія Міністерства освіти України затвердила Концепцію державного стандарту загальної середньої освіти. Відтак розпочався новий етап (1996-2001 рр.) у розвитку змісту початкової освіти. Його характерними тенденціями стали стандартизація змісту освіти, поява численних варіативних навчальних програм і підручників; створення перших інтегрованих навчальних книг для молодших школярів. До аналізу цього етапу звернемося у наших наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Богданович М. В. Математика: підр. для 2 кл. чотирирічн. почат. шк. – Київ: Рад. шк., 1991. – 208 с.
2. Дейкун Д. І. Навчальні плани національних шкіл // Поч. шк. – 1993. – № 8. – С. 54-58.
3. Кодлюк Я. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті: підручник. – Київ: Наш час, 2006. – 368 с.
4. Навчальні плани денних загальноосвітніх шкіл Української РСР на 1991/92 н. р. // Інф. зб. М-ва нар. освіти Української РСР. – 1991. – № 7. – С. 2-21.
5. Програми середньої загальноосвітньої школи. 1-3 класи. – Київ: Освіта, 1992. – 240 с.
6. Програми середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – Київ: Освіта, 1992. – 272 с.
7. Савченко О. Я. Стан і завдання реформування змісту загальної шкільної освіти // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 4. – С. 6-17.